

**Буяновський А. О., Біланчин Я. М., Жанталай П. І.,
Тортик М. Й., Адобовська М. В.,**
*Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова;*

Кірюшкіна Г. М., Шихалєєва Г. М.,
*Фізико-хімічного інституту захисту
навколишнього середовища і людини
МОН і НАН України*

ПРИРОДНІ УМОВИ І СУЧАСНИЙ СТАН ҐРУНТІВ БАСЕЙНУ КУЯЛЬНИЦЬКОГО ЛИМАНУ

Ключові слова: басейн Куяльницького лиману, природно-географічні умови, процеси сучасного ґрунтотворення, ґрунти, еколого-виробничий стан

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. В останні роки Куяльницький лиман (Кл), відомий унікальними лікувальними грязями (пелоїдами), міліє і усихає. Серед головних причин обміління – глобальні зміни клімату (потепління) та інтенсивне антропогенне освоєння, як наслідок – опустелювання-аридизація та різке зменшення стоку річок і водотоків, які в нього впадають [21]. Безумовно, важливою причиною усихання лиману є стан ґрунтів і земель його басейну. За [20] майже 96% вододільних і привододільно-схиливих територій басейну знаходяться під сільгоспугіддями, з яких 75% площі – рілля. Така висока розораність земель, безперечно, є причиною різкого зменшення стоку з вододілів у лиман. Тому в стратегії збереження Кл, покращення його екологічного стану слід враховувати також сучасний стан ґрунтів і земель його басейну.

Зважаючи на сказане, у 2015 р. науковцями кафедри ґрунтознавства і географії ґрунтів Одеського національного університету (ОНУ) імені І. І. Мечникова та Фізико-хімічного інституту захисту навколишнього середовища і людини МОН і НАН України (м. Одеса) проведено обстеження та оцінку еколого-виробничого стану ґрунтів і земель лівобережжя лиману та Куяльницько-Хаджибейського міжлимання на площі біля 32 тис. га (рис.).

Вивчались природно-господарські умови і сучасні процеси формування ґрунтів досліджуваного району, морфогенетичні особливості в залежності від геоморфолого-гіпсометричної приуроченості та агрогосподарського використання з акцентом на оцінку природоохоронно-екологічного стану і

прояву деградаційних процесів, перш за все ерозійного порушення-руйнування ґрунтів та їх ксероморфності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Приміське місцезнаходження Кл біля м. Одеси з унікальними лікувальними грязями та родючими чорноземами в межах його басейну сприяло активному господарському освоєнню цієї території, починаючи з першої половини XIX ст. Нині практично всі придатні для розорювання землі в межах рівнинних вододілів освоєні. Лише зона прибережно-берегових схилів долини лиману шириною на різних ділянках від 200-400 до 500-800 (1000) м, яка розчленована ярами, балками і ускладнена зсувами, залишилася поки що своєрідним резерватом, де збереглося близько 500 видів вищих судинних рослин (ВСР). Наявність же великої кількості синантропних (біля 40% видового складу ВСР [1]) характеризує цю територію як достатньо трансформовану.

Природні умови і ресурси лиманів Північно-Західного Причорномор'я загалом висвітлено в публікаціях попередніх років [6, 9, 13, 19]. Першими організаторами ґрунтово-генетичних досліджень в цьому регіоні були засновники ґрунтознавчої науки і картографії, одеської школи ґрунтознавців В. В. Докучаєв, О. Г. Набоких, Г. І. Танфільєв. Особливо важливим було проведення у 1957-1962 рр. великомасштабного обстеження і картографування ґрунтів колгоспів і радгоспів регіону. Матеріали цих досліджень і робіт були висвітлені в публікації «ґрунти Одеської області» [3], використані при укладанні ґрунтових карт адміністративних районів, області [4] і України.

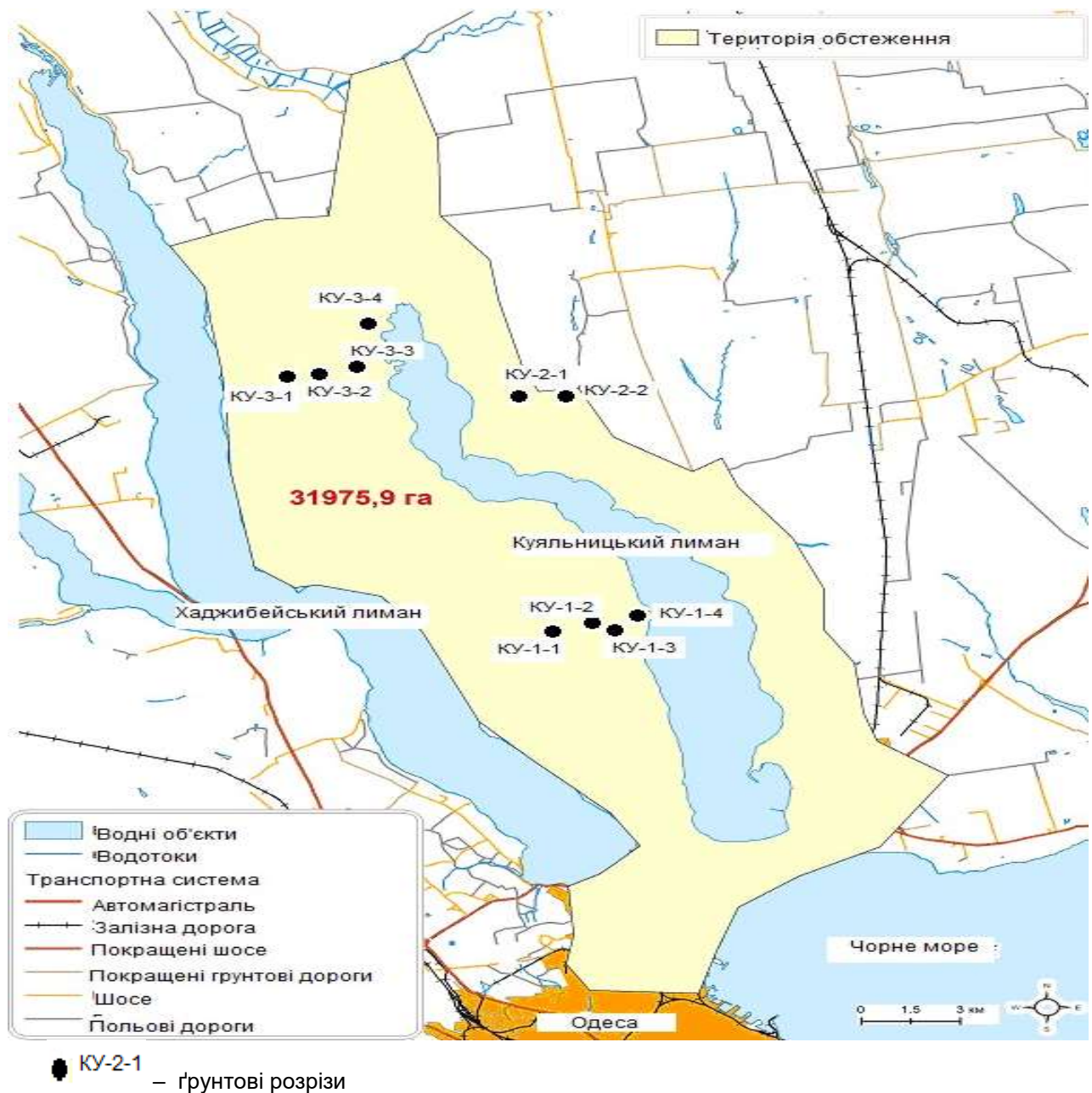

Рис. – Карта-схема району дослідження ґрунтів і земель басейну Куйальницького лиману

Досить важливими для характеристики сучасного стану ґрунтів району досліджень, їх географії і генетико-виробничих особливостей є матеріали ґрунтово-генетичних досліджень в регіоні лиманно-гірлових комплексів Причорномор'я, виконаних в останні десятиріччя під керівництвом і за участі І. М. Гоголева, Я. М. Біланчина, В. І. Михайлюка та Г. Б. Мороза [9, 11]. В світлі цих матеріалів звернемо увагу на певну специфічність ґрунтів і унікальність ґрунтового покриву басейну лиману. Фон ґрунтового покриву цієї території утворюють чорноземи – зичайні у верхів'ї басейну лиману і південні в його середній і південній (нижній)

частинах. Останні на крайньому півдні території і привододільних спадистих схилах до Куйальницького і Хаджибейського лиманів залишково- і слабосолонцюваті, з явними ознаками перехідності до темно-каштанових солонцюватих ґрунтів [11].

Формулювання цілей статті. Метою наших досліджень було вивчення процесів сучасного ґрунотворення та стану ґрунтів і земель басейну Кл як однієї із вірогідних причин його обміління.

Для досягнення поставленої мети нами виконано наступні завдання:

- вивчення природно-географічних, ландшафтно-геохімічних і господарсько-

екологічних умов і чинників сучасного ґрунтотворення;

- закладка типових ґрунтово-геоморфологічних профілів і ключових станцій досліджень та ґрунтових розрізів з подальшим їх морфолого-генетичним вивченням, відбором зразків ґрунтів і порід підґрунтя для лабораторно-аналітичного вивчення.

Роботи з дослідження ґрунтів і ґрунтового покриву басейну лиману, їх морфогенетичних особливостей, складу, властивостей і сучасного виробничо-екологічного стану організовано у відповідності із загальноприйнятими методичними вказівками і рекомендаціями [5, 15, 16]. В процесі маршрутно-рекогносцювального вивчення території закладено три ґрунтово-геоморфологічні трансекти (профілі) від вододілів через прибережно-берегові схили до долини лиману і р. В. Куяльник та 10 ключових станцій досліджень в межах трансектів, на яких і проведено вивчення ґрунтів та природоохоронно-екологічні дослідження. За результатами досліджень уточнена ґрунтова карта району досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Район дослідження знаходиться в середньостеповій підзоні, яка на крайньому півдні переходить у підзону південного (сухого) степу. Фоновими, у відповідності з ландшафтною картосхемою району лиманно-гірлових комплексів Причорномор'я [9], на крайньому півдні території дослідження є ландшафти слабкодренованих низовинних лесових рівнин з чорноземами південними солонцюватими в поєднанні з темно-каштановими солонцюватими ґрунтами, в межах домінуючої за площею середньої частини басейну лиману - ландшафти лесових дренованих рівнин з чорноземами південними, в північній частині басейну – ландшафти височинних рівнин та їх виположених схилів з чорноземами звичайними.

Найбільш поширеними ґрунтоутворювальними породами на території району досліджень є леси і лесоподібні суглинки, які суцільним чохлам покривають вододіли та їх схили, надзаплавні тераси річок, починаючи з другої. В межах прибережно-берегових схилів ґрунтоутворювальними часто є

червоно-бурі щільні глини, відслонення понтичних щільних вапняків і пісків, на підніжжях схилів, днищах балок і улоговин – пересічно делювіальні шаруваті відклади. На заплавах і перших надзаплавних терасах річок і лиманів ґрунти утворюються на алювіальних і алювіально-делювіально-лиманних, як правило, шаруватих і засолених відкладах.

Клімат району наших досліджень помірно континентальний з тривалим жарким літом і короткою зимою, недостатнім зволоженням, сучасною тенденцією до аридизації і опустелювання. Аналіз показників тепло- і вологозабезпечення підкреслює зонально-провінційні відмінності у розподілі тепла і вологи в межах території дослідження. Середньорічна температура повітря тут закономірно збільшується з 9,3 до 9,4°C з заходу на схід у північній частині, і до 10,1°C на півдні. Щодо опадів, то в північно-західній частині тут випадає їх за рік 512 мм, зменшуючись на схід і південний схід до 460 і 464 мм відповідно [7,8]. При цьому переважають опади теплого періоду. 60-70% річної норми опадів приходить на період з квітня по жовтень, випадають вони, як правило, локально і у вигляді злив. Для холодного періоду року типові затяжні малоінтенсивні опади. В зв'язку з частими і достатньо тривалими відлигами більша частина вологи зимових опадів (до 60%) засвоюється ґрунтами, зволожуючи товщу до 1-2 м і глибше [13]. На причорноморському узбережжі різниця в кількості опадів теплого і холодного періодів знижується до 60 і 40% відповідно.

В підзоні північного і центрального степу гідротермічний коефіцієнт (ГТК) становить 0,9-1,0 і 0,8-0,9 відповідно з дефіцитом вологи на рівні 20-40 мм, що типово для районів нестійкого атмосферного зволоження. В підзоні же південного степу дефіцит атмосферної вологи сягає 50-90 мм, ГТК тут 0,7-0,8, що характеризує її як територію недостатнього атмосферного зволоження.

Природний рослинний покрив, під якими утворилися ґрунти, на території дослідження практично ніде не зберігся [12]. Природні степові ділянки практично повсюдно розорані чи освоєні, заплави річок переважно змінені в результаті незворотніх господарсько-меліоративних

заходів. Нині тут сільськогосподарські землі на місці різнотравно-типчачово-ковилових і типчачово-ковилових степів з ділянками полиново-типчачово-ковилових степів в південній частині басейну лиману. Лише в долині річки Вел. Куяльник поширені заплавні луки в поєднанні з солонцово-солончаковою флорою. В перехідній зоні до гірко-солонководного лиману поширені солончакові луки з галофітами.

Рельєф досліджуваної території хвилясто-рівнинний, вододіли переважно широкі – до 5-7 км з абсолютними відмітками поверхні до 50-70 (90) м. Широко представлені в рельєфі ерозійні форми – яри, балки, долини та їх схили, улоговини. На схилах долин річок, лиманів і балок достатньо часті зсуви і осипи.

Відмінності ґрунтів і ґрунтового покриву, а відповідно й їх виробничо-екологічного стану в межах басейну Кл в певній мірі зумовлені місцезнаходженням в межах трьох ландшафтно-геоморфолого-гіпсометричних рівнів його території:

- міжлиманно-міждолинних хвилясто-рівнинних вододілів і привододільних спадистих схилів;

- прибережно-берегових схилів до долини лиману і р. В. Куяльник, розчленованих балками, ярами і ускладнених зсувами;

- заплави і низьких надзаплавних терас лиману і впадаючих в нього річок і пересихаючих влітку водотоків.

Геоморфолого-гіпсометричний рівень *міжлиманно-міждолинних вододілів і привододільних схилів* домінує в районі дослідження. В його ландшафтно-екологічних умовах сформувались чорноземи звичайні на півночі району і чорноземи південні в середній і південній частинах його території. З наближенням до півдня посилюються ознаки перехідності чорноземів південних до темно-каштанових ґрунтів, що знаходить своє відображення в наростанні каштанової буризи поверхні ґрунтів і горизонтів профілю, ознак залишкової (фізичної) і хімічної (натрієвої) солонцюватості. В найбільшій мірі ці ознаки проявляються на крайньому півдні басейну Кл і спадистих схилах вододільних рівнин до Куяльницького і Хаджибейського лиманів. Чорноземи розорюваних привододільних схилів стрімкістю більше 1-2⁰ на переважаючій площі слабкоеродовані, в меншій мірі середньо- і локально навіть сильноеродовані.

Геоморфолого-гіпсометричний рівень *прибережно-берегових схилів до долини лиману і р. В. Куяльник*, на відміну від рівнинно-вододільного рівня поверхні, характеризується виключною неоднорідністю рельєфу (точніше мезо- і мікрорельєфу) та літології поверхні, чим зумовлюється доволі значна неоднорідність і строкатість сформованих тут ґрунтів. Схили пересічно круті, на окремих ділянках обривисті, глибоко розчленовані ярами, балками і долинами впадаючих в лиман річок і водотоків, з відслоненнями неоген-четвертинних щільних глин, пісків і понтичних вапняків. Більш спадисті схили характерні для верхів'я лиману і долини р. В. Куяльник. Поверхня схилів ускладнена зсувами, а в низці випадків і фрагментами надзаплавних терас. Досить неоднорідні на прибережно-берегових схилах ґрунтоутворювальні породи, якими є леси і лесоподібні суглинки, виходи щільних глин, пісків, щебенюватий елювій вапняків і делювіальні відклади.

Фон ґрунтового покриву прибережно-берегових схилів утворюють чорноземи і чорноземовидні ґрунти на лесах і лесоподібних суглинках, щільних глинах, пісках і елювії вапняків. Короткопрофільність цих ґрунтів обумовлена ксероморфністю умов їх утворення [11, 17] та процесами ерозії на ділянках землеробського використання [22, с.9]. Фрагментарно зустрічаються і повнопрофільні різновиди ґрунтів на виположено-рівнинних зсувних останцях і фрагментах надзаплавних терас. В місцях виклинювання ґрунтових вод утворюються мочари і мочаристі ґрунти, а також ґрунти різного ступеня лучнувості та локальної заболоченості.

І насамкінець, в межах геоморфологічного рівня *заплави і низьких надзаплавних терас лиману і впадаючих в нього річок і пересихаючих влітку водотоків* на делювіальних, алювіальних і лиманно-алювіальних відкладах сформувались ґрунти різного ступеня лучнувості-оглеєності-заболоченості, солонцюватості і засоленості – лучнувато- і лучно-чорноземні, чорноземно- і алювіально-лучні, локально лучно-болотні і болотні.

Дослідження показали, що в залежності від геоморфолого-геохімічної приуроченості, дренажності території і глибини

ґрунтових вод в межах району досліджень утворились певні ландшафтно- і ґрунтово-геохімічні системи. Елементарні ландшафти вододільних рівнин і високих (переважно дочетвертичних) терас річок з глибоким (більше 10–15 м) рівнем ґрунтових вод (РГВ) згідно [2, 10, 14] відносяться до типу “елювіальних”. Елементарні ландшафти верхніх і середніх третин схилів і високих терас (часто з еродованими ґрунтами) класифікуються як “транселювіальні”. В межах нижніх третин схилів і надзаплавних четвертичних терас, а також в улоговинах з глибоким (глибше 5–6 м) РГВ формуються “елювіально-аккумулятивні” ландшафти.

Геохімічні ландшафти низького гіпсометричного рівня (заплати рік, депресії рельєфу тощо) класифікуються як геохімічно підпорядковані, оскільки додатково отримують, окрім хімічних елементів і речовин атмосферної міграції, речовини і елементи з гіпсометрично вищих позицій внаслідок поверхневої і латерально-внутрішньоґрунтової міграції. В межах цих ландшафтів має місце аккумуляція хімічних елементів, водорозчинних солей і сполук як в межах ґрунтово-підґрунтової товщі, так і в ґрунтових водах. Основні морфометричні показники поверхні узгоджуються із зональними закономірностями формування ґрунтів у відповідності з їх геоморфолого-геохімічним положенням. Це відноситься до ґрунтів елювіальних і транселювіальних ландшафтів. Такими ґрунтами є чорноземи звичайні і південні модальні та залишково-солонцюваті, а також їх слабкозміті різновиди.

Генетичний профіль обстежених ґрунтів має стандартну морфологічну будову з генетичними горизонтами Н – Нр – РН або НР – Рhk – Р(k). Гумусовий горизонт Н в розорюваних варіантах ґрунтів штучно поділений на орний (Нор.) і підорний (Нп/ор.) горизонти, потужність яких визначається глибиною оранки і може змінюватись в залежності від вирощуваної культури. За потужністю гумусованого профілю (Н+Нр) вони відносяться до неглибоких і середньоглибоких різновидів, а за ступенем гумусованості виділяються слабкогумусовані і малогумусні види. В слабкозмітих варіантах чорноземів південних і звичайних, порівняно з незмитими аналогами, потужність гумусованої частини профілю менше на 18-

25 см. Відповідно зменшується і глибина скипання від 10% HCl: в незмитих чорноземах скипання різної інтенсивності відмічено на глибинах 50 – 60 см, у змитих скипання пересічно з поверхні.

Результати вивчення морфології, речовинно-хімічного складу і властивостей ґрунтів басейну Куяльницького лиману загалом типові для ґрунтів регіону Північно-Західного Причорномор'я. Разом з тим очевидна тенденція до полегшення гранулометричного складу (приблизно на градацію), зменшення вмісту гумусу, знеструктурування верхніх горизонтів чорноземів в умовах землеробського використання. Чорноземи звичайні нині переважно важкосуглинкові, а чорноземи південні – середньосуглинкові (на карті ґрунтів 1967 р. – були легкоглинисті і важкосуглинкові відповідно). За вмістом гумусу в гор. Нор. чорноземи південні нині переважно слабкогумусовані (гумусу менше 3%), а чорноземи звичайні – малогумусні (гумусу 3% і більше) і слабкогумусовані. На тій же карті 1967 р. на всій території басейну лиману чорноземи діагностовано як малогумусні. Вірогідна причина тенденції до дегуміфікації досліджуваних чорноземів – у прояві дефляції в останні 30-50 років [18] і видуванні найбільш дисперсних (розміром менше 0,01 мм) частинок ґрунту. Основною же причиною дегуміфікації чорноземів регіону є зменшення поступання рослинних залишків і практичне припинення внесення органічних добрив в останні десятиріччя.

Із залученням матеріалів ґрунтово-генетичних досліджень в регіоні в останні десятиріччя і наших досліджень у поточному році уточнена ґрунтова карта басейну лиману і суміжної території, складена в першому варіанті на основі ґрунтової карти Одеської області масштабу 1:200 000 (видання 1967 р.). Уточнення стосуються північної границі чорноземів південних в межах Куяльницько-Хаджибейського міжліманя, відсутності в районі дослідження темно-каштанових ґрунтів, класифікації чорноземів за гранулометричним складом і вмістом гумусу в верхніх горизонтах, їх солонцюватості, включаючи солонцюватість залишкову.

Обстеження виробничо- та природоохоронно-екологічного стану ґрунтів і земель території басейну лиману

засвідчує загалом його незадовільний рівень: в прибережно-береговій зоні Кл констатуються не поодинокі випадки порушення рекомендацій щодо ведення господарської діяльності. Тут нараховуються десятки несанкціонованих кар'єрів з видобутку будівельних матеріалів, звалищ сміття в районі населених пунктів. Інтенсивний випас худоби, вирубка лісонасаджень і особливо пожежі в літній спекотний період сприяють інтенсифікації тут ерозійного руйнування і ксероморфізації ґрунтів і земель, зсувоутворення, а часто і ерозійно-абразійного руйнування. Неприятливим для екології лиману вважаємо практично повне і доволі інтенсивне сільськогосподарське використання земель рівнинних вододілів і привододільних спадистих схилів, а також проведення осушувальної меліорації в заплаві р. Великий Куяльник і зведення гідротехнічних споруд по руслу цієї річки, які перегороджують поступання стоку в лиман. Все це призводить до подальшого погіршення стану екосистеми лиману, еколого-продукційного стану ґрунтів, земель і природних комплексів загалом прилеглих до лиману прибережно-схлилових територій.

В системі заходів щодо оптимізації природоохоронно-екологічного стану ґрунтів і земель басейну Куяльницького лиману, збільшення обсягу надходження в лиман поверхневого і підґрунтового стоку з його вододільно-схлилових територій доцільно дещо зменшити ступінь їх розораності зі збільшенням частки багаторічних трав у структурі сівозмін. В межах привододільно-схлилового рівня території необхідно удосконалити систему землеробства з впровадженням елементів ґрунтозахисної контурно-меліоративної

організації території [9, 21]. Оранку в заплаві р. Великий Куяльник необхідно заборонити і використовувати ці землі виключно під сінокоси і пасовища. Круті ділянки прибережно-берегових схилів, ускладнених ярами, балками і зсувами, відслоненнями вапняків, що традиційно використовуються під пасовища, потребують проведення заходів з покращення травостою та ліквідації забур'яненості. Найбільш же круті і обривисті ділянки узбережжя лиману, глибоко розчленовані ярами, балками, осипами, необхідно повністю відвести під ґрунтозахисні, берего- і водоохоронні лісонасадження.

Висновки. У природно-географічному відношенні територія басейну Кл знаходиться у підзонах середнього і південного (сухого) степу. Фоновими ґрунтами в межах досліджуваної території є чорноземи звичайні в північній її частині і чорноземи південні у середній і південній частинах території з ознаками перехідності до темно-каштанових ґрунтів на крайньому півдні.

Встановлено тенденцію до погіршення показників стану чорноземів району дослідження, земель і природних комплексів загалом прилеглих до лиману прибережно-схлилових територій за останні 50 років. В системі заходів щодо покращення стану екосистеми лиману, оптимізації природоохоронно-екологічного стану ґрунтів і земель його басейну, вважаємо за доцільне зменшити ступінь розораності території зі збільшенням частки багаторічних трав у структурі сівозмін та впровадження у повному обсязі ґрунтозахисної і водоохоронної організації території на прибережно-берегових схилах до лиману.

Список літератури

1. Анализ синантропной флоры побережья Куяльницкого лимана (Одесская область, Украина) / Т. В. Васильева, Е. Ю. Бондаренко, Г. Н. Шихалева, А. Н. Кирюшкина // Материалы Международной научно-практич. конф. «Наука и образование в современном мире». – Караганды : Болашак-Баспа, 2013. – Т. 5. – С.168-171.
2. Глазовская М. А. Геохимия природных и техногенных ландшафтов СССР / М. А. Глазовская. – М.: Высш. школа, 1988. – 328 с.
3. Ґрунти Одеської області / О. К. Вальда, М. І. Краковський. – Одеса : Одеська землевпорядна експедиція, 1969. – 52 с.
4. Ґрунти Одеської області. Карта. Масштаб 1: 200000. – К., 1967. – 6 аркушів.
5. Евдокимова Т. И. Почвенная съемка / Т. И. Евдокимова. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1981. – 264 с.
6. Звіт з НДР „Дослідження природних ресурсів на території Одеської області та оптимізація природокористування” (заключний). – Держбюджетна тема №283 [Г. П. Пилипенко, А. В. Іванова та ін.]. – Одеса: ОНУ, 2006. - № держреєстрації 01040000499. - 393 с.
7. Клімат України / За ред. В. М. Ліпінського, В. А. Дячука, В. М. Бабіченко. – К.: Вид-во Раєвського, 2003. – 343 с.
8. Кліматичний кадастр України [Електронний ресурс]: стандартні кліматичні норми за період 1961-1990 рр. – 80 Min/ 700 Mb – К., ЦГО, 2006. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см. – Системні вимоги: Pentium;

32 Mb RAM; Windows 95, 98, 2000, XP; MS Word 97, 2000. – Назва з титул. екрану. **9.** Лиманно-устьевые комплексы Причерноморья: географические основы хозяйственного освоения / Под ред. Г. И. Швевса. – Л. : Наука, 1988. – 304 с. **10.** Малишева Л. Л. Геохимія ландшафтів: Навч. посібник / Л. Л. Малишева. – К.: Либідь, 2000. – 472 с. **11.** Мороз Г. Б. Грунти середньо-сухостепового педоекотону Північно-Західного Причорномор'я : монографія / Г. Б. Мороз, В. І. Михайлюк. – Львів : ЗУКЦ, 2011. – 184 с. **12.** Національний атлас України. – К. : ДНВП «Картографія», 2007. – 440 с. **13.** Орошение на Одессине. Почвенно-экологические и агротехнические аспекты / науч. ред. И. Н. Гоголев и В. Г. Друзьяк. – Одесса : РИО обл. упр. по печати, 1992. – 436 с. **14.** Перельман А. И. Геохимия ландшафта : учеб. пособие / А. И. Перельман. – М. : Высш. школа, 1975. – 342 с. **15.** Позняк С. П. Картографування ґрунтового покриву: Навч. посібник / Позняк С. П., Красеха Є. Н., Кіт М. Г. – Львів : ВЦ ЛНУ, 2003. – 500 с. **16.** Полевой определитель почв / Под ред. Н. И. Полупана, Б. С. Носко, В. П. Кузьмичева. – К. : Урожай, 1981. – 320 с. **17.** Визначник еколого-генетичного статусу та родючості ґрунтів України : Навч. посібник / М. І. Полупан, В. Б. Соловей, В. І. Кисіль, В. А. Величко. – К. : Колообіг, 2005. – 304 с. **18.** Почвы Украины и повышение их плодородия. Т.2. Продуктивность почв, пути ее повышения, мелиорация, защита почв от эрозии и управление плодородием / Под ред. Б. С.Носко и др. – К. : Урожай, 1988.–176 с. **19.** Природа Одесской области. Ресурсы, их рациональное использование и охрана / Под ред. Г. И. Швевса и Ю. А. Амброз. – К.-Одесса : Вища школа, 1979. – 144 с. **20.** Швевс Г. Проблемы збереження природних ресурсів Куяльницького лиману / Г. Швевс, Є. Єлісєєва, С. Антонова // Україна та глобальні процеси: географічний вимір : у 4-х т – К.-Луцьк, 2000. – Т. 3. – С. 60-62. **21.** Причины и последствия деградации Куяльницкого лимана (Северо-Западное Причерноморье, Украина) / Эннан А. А., Шихалеев И. И., Шихалеева Г. Н. и др. // Вестник ОНУ. Сер. Химия. – 2014. – Т. 19, вып. 3 (51). – С. 60-69. **22.** Якість ґрунту. Класифікація ґрунтів. Терміни та визначення понять. ДСТУ 7300:2013. – К. : Мінекономрозвитку України, 2014. – 24 с.

Буяновський А. О., Біланчин Я. М., Жанталай П. І., Тортик М. Й., Адобовська М. В., Кірюшкіна Г. М., Шихалєєва Г. М. **Природні умови і сучасний стан ґрунтів басейну Куяльницького лиману.** Викладено результати вивчення у 2015 р. природно-географічних умов, процесів сучасного ґрунтотворення та ґрунтів басейну Куяльницького лиману. При виконанні робіт та досліджень використано традиційні методи природничо-географічних, ландшафтно-геохімічних і ґрунтово-генетичних досліджень. Рекомендується використання матеріалів досліджень для оцінки сучасного стану та організації моніторингу природно-екологічного середовища і ґрунтів, наукового обґрунтування раціоналізації природокористування в басейні лиману та збереження його унікальної екосистеми.

Ключові слова: басейн Куяльницького лиману, природно-географічні умови, процеси сучасного ґрунтотворення, ґрунти, еколого-виробничий стан.

Buyanovskyi A.O., Bilanchyn Ya.M., Zhantalay P.I., Tortyk M.Yo., Adobovska M.V., Kiriushkina H.M., Shykhaleyeva G.N. **Natural conditions and actual condition soils of basin Kuyalnik estuary.** The article embraces results of 2015 studies on natural and geographic conditions, soil formation, and soils of basin Kuyalnik estuary as well as their geographic and genetic features. While conducting these studies the traditional methods of research such as natural and geographic, landscape and geochemical, and soil and genetic have been applied. The research results can be utilised for estimation of the contemporary stage of the natural and ecological environment and monitoring its changes, as well as for the scientific rationalisation of the nature usage and preservation of the unique ecosystem.

Keywords: Kuyalnik Estuary, natural and geographic conditions; soil formation process; soils, ecological and production condition.

Буяновский А. А., Біланчин Я. М., Жанталай П. И., Тортик Н. И., Адобовська М. В., Кірюшкіна А. Н., Шихалєєва Г. Н. **Природные условия и современное состояние почв бассейна Куяльницкого лимана.** Изложено результаты изучения в 2015 г. природно-географических условий, процессов современного почвообразования и почв бассейна Куяльницкого лимана. При выполнении работ и исследований использованы традиционные методы естественно-географических, ландшафтно-геохимических и почвенно-генетических исследований. Рекомендуется использовать материалы исследований для оценки современного состояния и организации мониторинга природно-экологической среды и почв, научного обоснования рационализации природопользования в бассейне лимана и сохранения его уникальной экосистемы.

Ключевые слова: бассейн Куяльницкого лимана, природно-географические условия, процессы почвообразования, почвы, эколого-производственное состояние.

Надійшла до редколегії 03.09.2015